

TEACHERS' PROFESSIONAL ATTITUDES TOWARDS THE APPLICATION OF THE COMPETENCY APPROACH IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Rumyana Neminska

Faculty of Pedagogy, Thrakia University, Bulgaria, rumyana.neminska@trakia-uni.bg

Abstract: In scientific and theoretical terms, competencies are considered as a dynamic set of knowledge, skills, attitudes and attitudes. Their introduction in a practical and applied plan in the classroom implies a more sustainable development of the dynamics of relations in the educational process; a change in teaching practices and attitudes. The competency-based approach makes it possible to apply activity approaches in the learning process, through which a transformation of the educational process is achieved and its quality is improved. The aim of the approach under consideration is to enrich the learning environment, to provide opportunities and conditions for students and teachers to develop higher-level skills, which will grow into competencies and competences. When introducing the competency-based approach in education, the entire learning process is transformed - from a factual learning process to an activity-oriented learning process. In this pragmatic aspect, the assessment process is also changed - from assessing factual knowledge to formative, stimulating assessment. In this sense, the need for teachers' teaching skills to be directed from a strictly theoretical aspect to a practical-applied aspect is outlined. Or in other words: a complete transformation of the teaching skills and attitudes of the modern teacher. This article examines the interdependence between skills - competencies - competencies, as a hierarchical dependence in the personal and professional development of the teacher. Their application in pedagogical practice leads to greater effectiveness and efficiency of teaching activities. It assumes an increase and transformation of learning motivation. In this sense, the article presents a study of teachers' attitudes as subjects in the educational process, for the introduction of a competency-based approach in education. Results of a non-standardized questionnaire for primary school teachers are presented, with which their attitudes regarding the transformation of methodology, transformation of personal teaching practices and organization of activities in the classroom are tracked. In essence, the study has the characteristics of a qualitative study. The commentary on the results is made through theoretically grounded analysis and methodological projections. The results of the study outline activity-pragmatic approaches such as project- and problem-based, simulation-based and situational, through which the foundations of key competencies are laid. Conclusions are drawn about projections and trends in the professional preparation of future teachers, as well as for the inclusion of various modules in their training.

Keywords: competences, approach, teachers, attitudes.

ПРОФЕСИОНАЛНИ НАГЛАСИ НА УЧИТЕЛИТЕ КЪМ ПРИЛАГАНЕТО НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Румяна Неминска

Педагогически факултет, Тракийски Университет, Р. България, rumyana.neminska@trakia-uni.bg

Абстракт: В научно-теоретичен план компетентностите се разглеждат като динамична съвкупност от знания, умения, отношения и нагласи. Въвеждането им в практико-приложен план в класната стая предполага по-устойчиво развитие на динамиката в отношенията в образователния процес; промяна на преподавателски практики и нагласи. Компетентностният подход дава възможност в процеса на обучение да се прилагат дейностни подходи, чрез които се постига трансформация на образователния процес и повишаване на качеството му. Целта на разглеждания подход е да обогати учебната среда, да осигури възможности и условия на ученици и учители за развитие на умения от по-висок клас, които ще прерастат в компетенции и компетентности. При въвеждането на компетентностния подход в образованието се трансформира цялостния учебен процес - от фактологичен учебен процес към дейностно ориентиран учебен процес. В този прагматичен аспект се променя и процеса на оценяване – от оценяване на фактологично познание към формиращо, стимулиращо оценяване. В този смисъл се очертава необходимостта преподавателските умения на учителите да се насочат от строго теоретичен методологичен аспект към практико-приложен аспект. Или иначе казано: цялостно трансформиране на преподавателските умения и нагласи на съвременния учител. В настоящата статия се разглежда взаимозависимостта между умения - компетенции - компетентности, като йерархична зависимост в личностното и професионално развитие на учителя. Прилагането им в педагогическата практика води до по-голяма ефективност и ефикасност на

учебните дейност. Предполага повишаване и трансформиране на учебната мотивация. В този смисъл в статията се представя изследване на нагласите на учителите като субекти в образователния процес, за въвеждане на компетентностно ориентиран подход в образованието. Представят се резултати от реализиран нестандартизиран въпросник към учители от начален етап, с който се проследяват техните нагласи относно трансформация на методологията, трансформация на личните преподавателски практики и организация на дейностите в учебния час. По своята същност изследването има характеристики на качествено изследване. Коментарът на резултатите се прави чрез теоретично обоснован анализ и методологически проекции. Резултатите от изследването очертават дейностно прагматични подходи като проекта - и проблемно - базиран, симулационен и ситуационен, чрез които се полагат основите на ключовите компетентности. Правят се изводи за проекции и тенденции при професионалната подготовка на бъдещите учители, както и за включване на разнообразни модули при тяхното обучение.

Ключови думи: компетентности, подход, учители, нагласи.

1. КОМПЕТЕНТНОСТНИЯТ ПОДХОД ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА

Въвеждането на компетентностния подход в училищното образование е трансформираща парадигма относно цялостната професионално-педагогическа практика. Държавният образователен стандарт за общообразователна подготовка регламентира, че “общообразователната подготовка се придобива в хода на цялото училищно обучение и обхваща следните ключови компетентности: компетентности в областта на българския език; умения за общуване на чужди езици; математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите; дигитална компетентност; умения за учене; социални и граждански компетентности; инициативност и предприемчивост; културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество; умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт (чл.2). Ключовите компетентности са взаимозависими и представляват съвкупност от знания, умения и отношения, необходими за личностното развитие на индивида през целия живот, за изграждането на активна гражданска позиция и участие в социалния живот, както и за пригодността му за реализация на пазара на труда (пос. изт.). Държавните образователни стандарти ориентират училищното образование към формиране на компетентностно ориентирана учебна среда. Такава учебна среда, в която се изграждат екипни, интердисциплинарни и интегративни умения. В този смисъл Илиева Й. уточнява, че „педагогът променя изцяло своите подходи, методи на обучение и стратегии в хода на педагогическото взаимодействие... Важна негова задача е да проявява креативност, за да направи интригуващо и забавно обучението на децата, да ги насърчава и вдъхновява да проучват, експериментират, да творят...“ (Илиева, 2022). В границите на компетентностното обучение Суличка И. очертава измеренията на педагогическите компетентности като умения за „рефлексивно-изследователското учене и преподаване“ (Суличка, 2022). Определя, че „педагогическата компетентност на учителя, базирана на фундаментални научни знания и творчески прагматизъм, се разширява съобразно очакванията на учениците...“ (пос. изт.)

Компетентностният подход в училищното образование дава възможност за обогатяване на училищната педагогическа практика; за използване на комплексни подходи и методологии, чрез които се развиват умения от по-висок клас. Умения, които в процеса на училищно обучение се трансформират в компетенции, в продължаващото образование се развиват в професионални компетентности. В този смисъл може да се постави въпросът за професионалните компетентности на съвременните учители и доколко те адекватно могат да прилагат компетентностния подход в учебна среда. Основната компетентностна опора в професионалната подготовка на учителите може да се разглежда в две перспективи: първо: съвременна методологична среда в академичното обучение; второ: осъвременяване на частно-дидактичните методики и разчупването им към комплексност и интегративност. Ето защо Doncheva, J. определя, че нивото на педагогическа компетентност описва нивото на приложимост на тези умения и нивото на педагогическо майсторство (Samadova, Doncheva, 2023). Sulichka, I. също очертава изследователски параметри при разглеждане на обхвата на компетентностния подход в училищната практика. „Компетентностният подход променя фокуса на обучение към приложение на знанието; променя методологията към проектобазирано обучение; променя моделите и технологиите на обучението към рефлексивно-изследователски. Приложението на компетентностния подход поставя акцент върху уменията да се прилагат знанията в дейността и да се стимулират иновациите“ (Sulichka, 2024). В този контекст може да се определи, че прилагането на компетентностния подход за обогатяване на методологията в училищното образование е висок клас педагогическо умение, от който се поражда майсторството и майсторския клас. Приложението на компетентностния подход в педагогическата практика на учителя отваря много нови методологични и технологични образователни възможности. В методологичен план му дава възможност да комбинира и да създава комплексни методологии, с които да организира учебното познание. Ето защо Гюрова, В. пише, че

„добрият учител днес се нуждае от съвременна методическа компетентност, която предполага знания и умения за използване на интерактивни методи и технологии – както основаващи се на съвременни технически средства, така и на междуличностните отношения“ (Гюрова, 2018). И тук може да се очертае потребността от една *съвременна методологична компетентност*, която не само да очертава възможности, но и да е оличностена в професионално-педагогически план от учителите. Тази методологична компетентност се базира на научния плурализъм и на уменията на учителя да го разбира и прилага. В този смисъл се очертава потребността и от нови технологични модели на организация и дизайн на класната стая. Дотолкова нови, че да организират дидактична и педагогическа среда за реализиране на компетентностно ориентирания подход. Съвременната *технологична компетентност* на учителите е свързана не само с уменията да се работи с разнообразни ИКТ платформи и технологии, а по-скоро да се организира технологично ориентиран образователен процес към усвояване на ключови компетентности. Иначе казано учителите да придобият такива умения, чрез които да подготвят многовариантни дидактични задачи, да организират и управляват проблемно ориентиран образователен процес. Повишаването на мотивацията, лидерството, емоционалната интелигентност, решаването на проблеми в сътрудничество са важни елементи, съпътстващи развиването на ключовите компетентности в училищното образование. И в този смисъл се очертава широката методологична и технологична основа, върху която учителят базира своята практика.

Компетентностният подход в училищното образование фундаментално разширява и обогатява методологичната и технологична компетентност на учителите. Формира нагласи и умения за креативност, творчество и професионална рефлексия върху собствените си компетентностно ориентирани практики. Суличка, И. обобщава, че „ориентирането на обучението към придобиване на комплекс от ключови компетентности е свързано със смяна на фокуса към овладяването на знания и умения и прилагането им в живота. Това променя и ролята на учителя от източник на информация в партньор и ментор. Основна цел на преподаването е чрез прилагане на нови методи и подходи да се направи обучението по-привлекателно и практически ориентирано и да се изградят нагласи за учене през целия живот. Извършва се оптимизиране на стандартите, учебните планове и програми с цел по-тясно обвързване на придобитите в училище знания и умения с практическото им прилагане“ (Суличка, 2021)

2. ПРОФЕСИОНАЛНИ НАГЛАСИ НА УЧИТЕЛИТЕ (КАЧЕСТВЕН АНАЛИЗ)

В настоящата част на статията се прави анализ на резултати от проведено проучване за нагласите на учители към прилагането на компетентностния подход в училище. Конструирана е анкета от 10 въпроса със структурирани отговори – представена в Приложение. Анкетирани са 27 начални учители от различни училища в страната. Целта на анкетата е да проучи отношението, уменията и нагласите на начални учители относно разнообразните аспекти при приложението на компетентностния подход.

Педагогическият анализ на резултатите от анкетата за учители очертава, че от участвалите в анкетирането начални учители само 25,9% (7 бр. от общо 27 анкетирани) са изразили положително отношение към приложението на компетентностния подход в училищна среда. Същият процент учители - 25,9%, са изразили свое желание да развиват компетентностно ориентирани технологии в часовете си. Към компетентностния подход положителен интерес показват - 44,4% (12 бр. начални учители). Очертава се, че 22,2% от общо анкетираните начални учители изразяват отрицателно отношение. В границите на анкетното проучване може да се направи извода, че в по-голямата си част анкетираните учители не прилагат компетентностно ориентирани технологии в практиката си. Данните сочат, че 22,25 % познават „отчасти“ осемте групи компетентностни области. В този смисъл тук може да се цитира и изследване на Калоянова, в което се твърди, че „учителите осъзнават необходимостта от квалификация за роли, в които не се чувстват удобно. В техните представи липсва връзката професионални роли – ключови компетентности. В този смисъл нагласите на учителите за непрестанна квалификация са моментни, неструктурирани, а следователно недобре разписани като ценности за кариерно развитие“ (Иванова, Калоянова, 2010). Въпреки ниските резултати, които се извеждат от анкетното проучване, сериозна заявка за трансформиране на педагогическите практики са тези 67%, които отчита, че проектно-базираното обучение създава условия за развитие на ключови компетентности. Същата част от анкетирани учители – 67%, твърдят, че компетентностно ориентираното обучение (изразено чрез проектно-базираните технологии) влияе положително за развитие на мотивация, екипност и сътрудничество. Този висок процент, очертава положителни нагласи на учителите към прилагане на компетентностния подход в дейностите по интереси и извънучилищните занимания на учениците.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Данните и резултатите, получени от анкетното изследване очертават важни перспективи за устойчивото прилагане и развитие на компетентностния подход в училищните практики. Очертава се положителната нагласа на началните учители да трансформират своите училищни практики и да въвеждат елементи на дейностно ориентирани и симулационно ориентирани подходи. В този смисъл се очертава и тяхната необходимост от актуализиране на знания и умения и прилагането им в практиката. Суличка, И. разглежда съвременната методическата компетентност на началния учител като иновационна педагогическа дейност. „В този случай се наблюдава промяна в целепологане, задачи, съдържание на образованието и възпитанието; интегрират се форми, методи и похвати за постигане на по-висока успеваемост; конструират се интердисциплинарни технологии; оценката на резултатите се извършва по дейностно-прагматични критерии и др. Наблюдава се личностно-професионална рефлексия по отношение на субектите на образованието – техните знания, умения, навици, компетенции“ (Суличка, 2022). В тези граници променената роля на учителя се насочва към развиване у учениците на изследователски умения, които са в основата на компетенциите, развивани в училищна среда. „При развитие на изследователската компетентност целта, която си поставя учителят е изграждане на ядро от независими изследователи, които да развиват своите компетенции в определен познавателен контекст и после да ги прилагат съвместно. Могат да се структурират следните изследователски компетенции, към които учителят да се придържа: формулиране на изследователски въпроси, умение за разработване на план за търсене на информация; развиване на умения за формиране на различните дизайни, разработване на изследователски протокол, развиване на умения за създаване и използване на подходящ инструмент за изследване на изследователския проект, развиване на умения за събиране на данни, необходими за отговор на изследователски въпроси, развиване на презентационни умения. Изследователските умения у учениците се изграждат от учители с нов подход към учебното съдържание, с нова визия за педагогическото общуване“ (Суличка, 2023). Както пише И. Шивачева - Пинеда, „увеличаващата се конкуренция между образователните институции е стимул за творческа и иновативна инициатива за професионална идентификация с професията“ (Shivacheva-Pineda, 2019).

ЛИТЕРАТУРА

- Иванова, Т., & Калоянова, Н. (2010). Управление и образование, том 6 (3). Ключови компетентности и професионални роли на учителя.
- Илиева, Й. (2022). Иновативна форма – STEAM-ателие за 5–7-годишни деца. Сб. Научни трудове Международна научна конференция „Икономически науки и устойчиво образование“, Шумен: Университетско издателство „Еп. К. Преславски“, 142–148. ISBN 978-619-201-649-4
- Гюрова, В. (2018). Педагогически форум, бр. 3. Защо само педагогическа компетентност не е достатъчна за учителя на 21 век?. ISSN: 1314-7986 DOI: 10.15547/PF.2018.017
- Петкова, И. (2012). Подготовка и квалификация на българския учител. София, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Суличка, И. (2022). Съвременни измерения на педагогическата компетентност на началния учител. Студентски Алманах Тракийски Университет, Педагогически факултет, бр. 9, ISSN 2603-3178
- Суличка, И. (2023). Как да развиваме изследователски компетентности у учениците. Студентски Алманах Тракийски Университет, Педагогически факултет, бр. 10, ISSN 2603-3178
- Sulichka, I. (2024). The competence "cooperative problem solving" - scientific aspects. KNOWLEDGE – International Journal Vol.63.5
- Sulichka, I. (2021). The competence approach in the education (Scientific-theoretical review). Socio Brains, issue 86, ISSN 2367-5721
- Samadova, Q., & Doncheva, J. (2023). International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD). Factor of formation of Pedagogical Competence in Teachers. www.ijtsrd.com, Vol. 7, Issue 3, ISSN: 2456 - 6470 ID: IJTSRD 57499
- Shivacheva-Pineda, I. (2019). Stilovete na pedagogicheskoto obshtuvane v savremennite obrazovatelni realnosti. Innovation and entrepreneurship, Vol. VII, number 1.

Приложение: Анкетна карта за проучване мнението на учители

1. Въпрос. В учебното съдържание на 1.- 4. кл. в достатъчна степен ли е застъпен компетентностно ориентираният подход?
А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
2. Въпрос. В учебните часове има ли възможност да се реализира компетентностно ориентирано обучение?

- А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
3. Въпрос. Проектно базираното обучение създава ли условия за развитие на ключови компетентности?
А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
4. Въпрос. Запознат/а ли сте със спецификата на компетентностния подход?
А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
5. Въпрос. Познавате ли осемте групи ключови компетентности?
А) Да. Б) Отчасти.. В) Не.
6. Въпрос. Прилагането на компетентностния подход влияе ли върху повишаване на мотивацията, сътрудничеството и екипността в клас?
А) Да. Б) Не мога да преценя. В) Не.
7. Въпрос. Бихте ли прилагали компетентностно ориентирано обучение във Вашата класна стая?
А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
8. Въпрос. Смятате ли, че компетентностно ориентираното обучение е приложимо *само* в дейностите по интереси?
А) Да. Б) Отчасти. В) Не.
9. Въпрос. Смятате ли, че сте в достатъчна степен обучени, за да приложите в пълнота компетентностния подход?
А) Да. Б) Отчасти.. В) Не.
10. Въпрос. Смятате ли, че може да си сътрудничите с друг преподавател в час, за да демонстрирате приложението на компетентностен подход?
А) Да. Б) Не мога да преценя. В) Не.